

*Samanta Busiło**

CUDZOZIEMIEC W URZĘDZIE ELEMENTY JĘZYKA PRAWA I ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ W PROGRAMACH NAUCZANIA JĘZYKA POLSKIEGO JAKO OBCEGO

Słowa kluczowe: edukacja imigrantów, język polski jako obcy, język specjalistyczny, programy nauczania, nauczanie słownictwa, elementy języka prawa i administracji dla imigrantów, inwentarze leksykalne, teksty użytkowe

Streszczenie. W artykule przedstawiono proces tworzenia inwentarzy leksykalnych w oparciu o refleksyjne podejście do programów nauczania. Przy konsekwentnym stosowaniu zasady realizacji potrzeb komunikacyjnych i realizacji zadań językowych „z życia wziętych” wprowadza się słownictwo specjalistyczne z dziedziny prawa i administracji publicznej do inwentarzy od poziomu A2, uwzględniając strefę życia publicznego, jak również prywatnego. Cudzoziemiec-imigrant czy cudzoziemiec-uchodźca ma czynny i bierny kontakt ze słownictwem specjalistycznym w rozmowach z pracownikami służby cywilnej, personelem placówek edukacyjnych, ale także z Polakami, z którymi utrzymuje kontakt o charakterze nieoficjalnym, prywatnym.

1. WPROWADZENIE

W odpowiedzi na procesy migracji ludności we współczesnej dydaktyce języków obcych coraz częściej bada się potrzeby użytkownika języka, który występuje w roli obywatela kraju, nie zaś turysty czy biznesmena w podróży służbowej. Miejsca i sytuacje jego codziennej komunikacji są bliskie rodzimym użytkownikom języka, mieszkańcom danego kraju. Imigrant, który zdecydował się osiedzić w Polsce, korzysta z instytucji użytku publicznego, załatwiając procedurę legalizacji pobytu, korzystając z usług medycznych, pomocy społecznej czy edukacji. Obcuje on na co dzień ze słownictwem z kręgów języków

* sbusilo@linguaemundi.gmail.com, Fundacja Nauki Języków Obcych „Linguae Mundi”, 02-078 Warszawa, ul. Krzywickiego 34B; Instytut Polonistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego, 00-927 Warszawa, ul. Krakowskie Przedmieście 26/28.

specjalistycznych. Bywa w urzędach, czyta regulaminy i informatory, wypełnia formularze.

Prawdziwym wyzwaniem dla autorów programów nauczania i materiałów dydaktycznych jest ustalenie szczegółowych wskaźników kompetencji językowej, kompetencji ogólnych, umiejętności praktycznych (*savoir-faire*), a wreszcie niezbędnych kompetencji socjolingwistycznych, socjokulturowych, realioznawczych, międzykulturowych, które pozwolą samodzielnie funkcjonować w społeczeństwie osobom uczestniczącym w procesach integracji.

Naukę odmian specjalistycznych języka, między innymi ze względu na stopień trudności leksyki, stopień trudności składni, stopień abstrakcji i relacji logicznych, zwykło się wprowadzać na poziomach biegłości językowej odpowiednio B1/B2, B2, C1, C2. Większość dydaktyków i teoretyków koncentruje się przede wszystkim na dwóch sferach życia: zawodowej i ewentualnie prywatnej, analizując komunikację nieoficjalną środowisk zawodowych. Uwzględniane są dwie odmiany języków specjalistycznych: teoretyczna, naukowa oraz zawodowa.

Cudzoziemiec, imigrant, uchodźca występuje w szczególnych rolach: obywatela, petenta, ewentualnie pracownika. Często korzysta z pomocy tłumacza, asystenta kulturowego, wolontariusza. W urzędzie do spraw cudzoziemców wypełnia formularze dwujęzyczne, lecz inne urzędy dysponują wyłącznie wersją polskojęzyczną. Zdarza się, że imigrant znajduje się w sytuacjach, które wymagają komunikacji po polsku z wykorzystaniem specjalistycznego słownictwa, na przykład wtedy, gdy rozmawia w autobusie z kontrolerem, który przytacza fragment regulaminu korzystania ze środków transportu i poucza o konsekwencjach jazdy bez biletu, czy w czasie rozmowy z sąsiadem, nauczycielką, kolegą z pracy, gdy omawia kwestie legalizacji pobytu lub procedury otrzymania statusu uchodźcy. Dlatego układając programy nauczania imigrantów należy rozważyć wybierać zagadnienia, które znacznie zwiększą stopień samodzielności komunikacyjnej słuchaczy.

Poniższy artykuł koncentruje się na problemach kompetencji językowej, która warunkuje samodzielną komunikację obywatela – petenta i zawiera propozycję wykazu:

- zadań językowych,
- tematów zajęć (w ramach katalogu tematycznego),
- form tekstów użytkowych,
- terminologii z zakresu języka prawa i administracji oraz słownictwa typowego dla stylu urzędowo-kancelaryjnego (w ramach katalogu leksykalnego).

Niezależnie od przyjętej definicji języka specjalistycznego, ujętego w wąskim rozumieniu ograniczającym zakres do słownictwa, czy w szerszym, obejmującym także gramatykę, jak również teksty, słownictwo specjalistyczne odgrywa

w nim istotną rolę¹. W procesie komunikacji znajomość słownictwa warunkuje w znacznym stopniu wszystkie sprawności: recepcję, produkcję, interakcję i mediację. Wartość inwentarza leksykalnego służy również standaryzacji nauczania, stanowi cenny element opracowania programów, pomocy dydaktycznych i standardów egzaminacyjnych.

Prezentowany materiał przedstawia koncepcję programową, będącą wynikiem doświadczeń zebranych w latach 2006–2015 w ramach szkoleń językowych organizowanych dla imigrantów, w tym uchodźców, przez Fundację Nauki Języków Obcych „Linguae Mundi”². Badanie potrzeb opiera się na wywiadach przeprowadzonych z imigrantami oraz pracownikami sektora służby cywilnej. Odwołuje się do obowiązujących w Polsce praw, a także praktyk funkcjonujących w urzędach obsługujących cudzoziemców w Warszawie.

Analizie warstwy leksykalnej poddano korespondencję urzędową, formularze, informatory, tablice ogłoszeń, portale informacyjne dla cudzoziemców, strony internetowe urzędów, a także podręcznik do nauki języka polskiego dla cudzoziemców *Chcę pracować w Polsce* pod red. M. Jasnos (Wiśniewska A. i in. 2014). Punkt odniesienia badań stanowią obowiązujące programy nauczania języka polskiego cudzoziemców opracowane przez Ministerstwo Edukacji Narodowej³, a także *Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1–C2*⁴.

Przedstawione poniżej wybrane katalogi treści programowych realizują podstawowe założenia dydaktyczne:

- biorą pod uwagę profil użytkowników języka obejmujący grupę cudzoziemców planujących stały pobyt w Polsce (imigrantów, uchodźców),
- odnoszą się przede wszystkim do poziomu nauczania A2/B1 (miejscami uwzględniono poziomy B2 oraz C2),

¹ W zasadzie do lat. 60. XX wieku badania nad językiem specjalistycznym koncentrują się na terminologii, por. W. Reinhardt (1969), W. Schmidt (1969); skrajną rolę słownictwu przypisuje Z. Würster (1953). T. Milewski (1975) definiuje języki specjalistyczne jako takie, które charakteryzując się głównie odrębnym słownictwem; A. Furdal (1973) uznaje właśnie słownictwo za najważniejszy aspekt stylu naukowego. W Polsce terminologią zajmowali się H. Jadacka (1976), M. Mazur (1961), M. Szymczak (1978). Teoretyczne podstawy terminologii zawdzięczamy publikacjom F. Gruczy (1991a-b), M. Jurkowskiego (1991), J. Lukszyńska (1991). A. Szulc (1984) zwraca uwagę na rolę składni oraz form gramatycznych w specjalistycznych odmianach polszczyzny. Jest to zgodne z teorią stylów funkcjonalnych H. Kurkowskiej i S. Skorupki (1959), opisem odmian polszczyzny A. Wilkonii (1987) czy profesjolektów S. Grabiasa (2001). Badania nad językami specjalistycznymi z uwzględnieniem słownictwa, gramatyki, typologii gatunków i tekstów z perspektywy podejścia komunikacyjnego w nauczaniu języków obcych prowadzą m.in. S. Gajda (1982–1990b), S. Grucza (2006–20013). W tym nurcie analizują język prawa i administracji B. Wróblewski (1948) czy M. Zieliński (2004).

² Szczegółowy opis projektów przedstawia artykuł U. Sajkowskiej (2013) *Nauczanie i certyfikacja specjalistycznych odmian języka polskiego jako obcego w kontekście rozwiązań europejskich i doświadczeń Fundacji Nauki Języków Obcych „Linguae Mundi”*.

³ *Ramowy program kursów nauki języka polskiego dla cudzoziemców* (2011), Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 lutego 2011 r.

⁴ *Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1–C2* (2011), red. W. Miodunka, Kraków.

- obejmują sferę publiczną (w tym zawodową) oraz prywatną,
- wyodrębniają treści nauczania uwzględniające realne potrzeby realizacji działań społecznych w życiu codziennym.

2. OPIS KONCEPCJI PROGRAMU

2.1. ZAŁOŻENIA

Ramowy program kursów nauki języka polskiego dla cudzoziemców Ministerstwa Edukacji Narodowej⁵ jako podstawowy cel kształcenia wskazuje sprawność komunikacyjną w sytuacjach związanych z realizacją procedur urzędowych: „Za podstawowe cele kształcenia należy uznać: komunikowanie się w języku polskim w podstawowych sytuacjach codziennych związanych z organizacją życia w Polsce, podróżowaniem, załatwianiem spraw urzędowych”.

Programy nauczania języka polskiego jako obcego (2011), dostosowane do ram Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego, na poziomie B1 zakładają samodzielność komunikacyjną w sytuacjach życia codziennego związanych z wynajmowaniem mieszkania, poruszaniem się po placówkach służby zdrowia czy załatwianiem spraw urzędowych⁶. Zgodnie z przedstawionym założeniem, ważne są dwie kategorie w ocenie treści programowych: częstotliwość występowania w codziennej komunikacji i prawdopodobieństwo zaistnienia danej sytuacji komunikacyjnej w życiu cudzoziemca-immigranta.

Strefa życia publicznego związana z procedurami urzędowymi została uwzględniona w obu programach, które wprowadzają ten temat w zasadzie od poziomu A2. Analizowane treści obecne są w katalogu tematycznym, funkcjonalno-pojęciowym, realizowalnym, socjokulturowym, łączą się z uwzględnionymi rolami komunikacyjnymi. Różnią się stopniem realizacji poszczególnych zagadnień, a także poziomami do nich przypisanymi, co zostanie szerzej omówione w dalszej części artykułu. Autorka pracy spróbuje także odpowiedzieć na pytanie, czy realizacja potrzeb językowych wymaga wprowadzenia słownictwa specjalistycznego z zakresu prawa i administracji, w tym języka aktów prawnych, decyzji administracyjnych, umów cywilno-prawnych, korespondencji urzędowej, a także języka uczestników aktów komunikacyjnych związanych z realizacją procedur urzędowych z uwzględnieniem kontekstu komunikacji.

Niestety żaden z programów nie obejmuje inwentarza słów ani przykładowych fraz, co byłoby niezmiernie pomocne w utrzymaniu jednego standardu uczenia (się), tworzeniu materiałów dydaktycznych, standardów egzaminacyjnych.

⁵ *Ramowy program kursów nauki języka polskiego dla cudzoziemców* (2011), Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 lutego 2011 r., (poz. 306), pkt. 2.1.

⁶ Por. *Europejski System Opisu Kształcenia Językowego*, pkt. 4.2.2.

2.2. KONTEKST KOMUNIKACJI

By opracować zawartość katalogu tematycznego, listę sytuacji komunikacyjnych, zadań językowych, tekstów użytkowych, które cudzoziemiec powinien znać, dobrze jest odnieść się w pierwszej kolejności do kategorii budujących kontekst komunikacji, tj. kategorii miejsca, instytucji, osób, przedmiotów, zdarzeń, czynności i tekstów⁷.

Tabela 1. Zewnętrzny kontekst komunikacji językowej imigrantów

Miejsca	Instytucje	Osoby	Przedmioty	Zdarzenia i czynności		Teksty
biletomat, ośrodek recepcyjny, stanowisko obsługi klienta, środki transportu, ulica, plac, parking, itp.	organizacje pozarządowe, poczta, policja, sąd, straż miejska, urząd ds. cudzoziem- ców, urząd gminy, urząd pracy, urząd skar- bowy, urząd stanu cywilnego, itp.	adwokat, asystent kulturowy, imigrant, uchodźca, cudzozie- mieć, kontroler, konduktor, klient, naczelnik, petent, pracownik ochrony, recepjonist- ka, referent, specjalista, świadek, tłumacz, urzędnik, wolontariusz, itp.	bilet, dokumenty tożsamości (paszport, karta pobytu, TZTC, itp.), dowody w sprawie, formularz, identyfikator, materiały piśmiennicze, numerek, pieczętka, pieniądze, talon, znaczkki, itp.	aplikacja, areszt, deportacja, grzywna, legalizacja, pobytu, mandat, nostryfikacja, nadanie oby- watelstwa, nadanie statu- su uchodźcy, pobieranie odcisków palców, postępowania i procedury urzędowe: wszczęcie po- stępowania, umorzenie postępowa- nia,	urzędowe procesy sądowe, pobieranie numerka, rejestracja pojazdu, uzyskanie pomocy socjalnej, wymiana do- kumentów, zaproszenie cudzoziemca, wizyta w urzędzie, wywiad, przesłucha- nie, zatrzymanie, itp.	awizo, decyzja, druki pocz- towe, formularz, list oficjalny, materiały in- formacyjne, obwieszcze- nie, odmowa, odwołanie, ogłoszenie, podanie, protokół, przepisy, wy- ciągi, skróty, regulamin, rozporządze- nie, ustawa, wezwanie, wniosek, zaświadcze- nie, zawiadomie- nie, zgoda, itp.

Źródło: opracowanie własne

⁷ Por. Europejski System Opisu Kształcenia Językowego, pkt. 4.1.2.

Jak widać w przedstawionej tabeli (Tabela 1) zebrano konteksty, które mogą, ale nie muszą, dotyczyć każdego cudzoziemca. Do ośrodka recepcyjnego trafiają tylko uchodźcy, to oni powinni wiedzieć, co to jest TZTC (tymczasowe zaświadczenie tożsamości cudzoziemca). Używają oni tego terminu na co dzień, podobnie jak talonów żywieniowych czy identyfikatorów. Natomiast imigranci niebędący uchodźcami legitymują się kartą pobytu, nie dotyczy ich procedura nadania statusu uchodźcy, lecz uzyskania zgody na pobyt tolerowany, nadanie obywatelstwa.

2.3. KATALOG ZADAŃ JĘZYKOWYCH I REALIOZNAWSTWO

O sprawności komunikacyjnej można mówić, gdy użytkownik języka jest w stanie podejmować działania językowe, rozumieć i tworzyć teksty, jak również realizować zadania językowe, wymagające kompetencji ogólnych, umiejętności technicznych związanych z obsługą komputera, urządzeń elektronicznych, biletomatów, bankomatów, znajomością zasad korzystania z komunikacji miejskiej, usług, znajomością praw konsumenta, ściśle powiązanych z rozwiązywaniem konkretnego problemu lub osiągnięciem jakiegoś celu w życiu codziennym⁸. W przypadku imigranta będzie to na przykład legalizacja własnego pobytu, wymiana dokumentu tożsamości, odebranie świadczeń pieniężnych przewidzianych dla uchodźców, znalezienie pracy, wynajęcie mieszkania, itp. Poniższa propozycja katalogu zawiera spis podstawowych zadań, który należy uzupełniać i modyfikować w zależności od indywidualnych potrzeb użytkowników.

Katalog zadań językowych wymagających znajomości elementów języka prawa i administracji Cudzoziemiec potrafi:

- znaleźć potrzebne informacje na stronach internetowych urzędu,
- podjąć odpowiednie kroki związane z procedurą legalizacji pobytu,
- korzystać z ofert urzędu pracy,
- korzystać z przysługującej pomocy socjalnej,
- korzystać z pomocy organizacji pozarządowych,
- korzystać z oferty placówek edukacyjnych,
- wymienić dokument tożsamości,
- wyrobić numer NIP, PESEL,
- zarejestrować się jako bezrobotny,
- negocjować warunki najmu mieszkania oraz treść umowy,
- negocjować warunki pracy oraz treść umowy,
- wymienić prawo jazdy,

⁸Por. *Europejski System Opisu Kształcenia Językowego*, pkt. 2.1 oraz Janowska (2011), s. 171–175.

- nostryfikować dyplom,
- odebrać akt urodzenia dziecka,
- zarejestrować pojazd,
- otworzyć działalność gospodarczą,
- zapisać dziecko do przedszkola, do szkoły.

Do realizacji powyższych zadań potrzebna jest podstawowa wiedza z zakresu działań służby cywilnej, tj. administracji państwowej oraz sektora pozarządowego, a także podstawowa wiedza dotycząca podziału administracyjnego Polski. Cudzoziemiec powinien znać: nazwę własnego województwa, powiatu czy dzielnicy, w której mieszka, a ponadto: typy dokumentów tożsamości oraz sposoby identyfikacji osobowej i podatkowej (NIP i PESEL), środki płatnicze w Polsce i sposoby płatności czy zasady korzystania ze środków komunikacji miejskiej. Znajomość realiów kraju pobytu cudzoziemca warunkuje jego skuteczność komunikacyjną. W przypadku imigranta ważna jest znajomość wybranych zagadnień prawnych, w tym z zakresu: prawa międzynarodowego odnoszącego się do polityki migracyjnej oraz prawa cywilnego, administracyjnego i karnego związanego z pracą, najmem mieszkania, usługami, transportem i komunikacją publiczną, opieką nad dzieckiem, narodzinami, ślubem, pogrzebem, rejestracją pojazdów, meldunkiem, rejestracją działalności gospodarczej itp.

Pochodną kontekstu komunikacji są role komunikacyjne, w których występuje użytkownik języka. Poniżej przedstawiono propozycję zmian katalogu zawartego w *Programach nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1–C2*. (2011)

Tabela 2. Role komunikacyjne

	A2	B1	B2
<i>Programy (2011)</i>	wynajmujący mieszkanie	Pracodawca pracownik urzędnik petent pasażer	kierowca właściciel pojazdu uczestnik wypadku drogowego ofiara przestępstwa świadek
<i>Propozycja modyfikacji</i>	pracownik petent pasażer ofiara przestępstwa mieszkaniec ośrodka recepcyjnego	uczestnik wypadku drogowego kierowca właściciel świadek	

Źródło: opracowanie własne

2.4. KATALOG TEMATYCZNY

Analizując w programie MEN listę zagadnień tematycznych, obejmujących słownictwo o charakterze specjalistycznym z dziedziny prawa i administracji, charakterystyczne dla stylu urzędowo-kancelaryjnego, można wskazać następującą listę tematów przypisanych do poszczególnych poziomów, rzadko powracających na wyższych poziomach:

- w obszarze *Nauka, kultura i styl życia*, wymienia się urzędy administracji publicznej już na poziomie A2 oraz pomoc społeczną na poziomie B2,
- w obszarze *Praca*, warunki pracy oraz płacy pojawiają się już na poziomie A1 i są stopniowo rozwijane,
- w obszarze *Mieszkanie* słownictwo związane z kosztami występuje już na poziomie A1, na poziomie B2 pojawiają się rodzaje własności oraz wynajem,
- w obszarze *Zdrowie*, do poziomu A1 przypisane zostały ubezpieczenia,
- w obszarze *Życie codzienne* na poziomie A1 występuje poczta i policja, na poziomie A2 bank⁹.

W programie MEN tematy takie, jak ekonomia, gospodarka, finanse, nauka i technika czy prawo, zostały uwzględnione w stopniu niedostatecznym lub nie zostały uwzględnione w ogóle. Tematy związane z wynajmem mieszkania, kwalifikacjami zawodowymi, silnie obecne w codziennej komunikacji cudzoziemców-imigrantów, pojawiają się dopiero na poziomie B2.

Dobrym punktem odniesienia w toku analizy zagadnień tematycznych może być propozycja treści przedstawionych w *Programach nauczania języka polskiego jako obcego* (2011). Poniżej przedstawiono autorską propozycję rozszerzenia i uszczegółowienia niektórych obszarów tematycznych z uwzględnieniem poziomów B2 i C2.

Tabela 3. Katalog tematyczny

Wykaz tematyczny w <i>Programach nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1–C2.</i>	Program nauczania języka polskiego dla imigrantów
<p>Człowiek dane osobowe: imię i nazwisko, imię matki, imię ojca, adres, płeć, wiek, data i miejsce urodzenia, stan cywilny, wykształcenie, obywatelstwo, narodowość, zawód, wygląd zewnętrzny, rodzina, członkowie rodziny</p>	<p>Człowiek dane osobowe: imię i nazwisko, nazwisko rodowe, imię matki, imię ojca, adres, płeć, wiek, data i miejsce urodzenia, miejscowość, kraj, stan cywilny, wykształcenie, obywatelstwo, narodowość, zawód, zawód wyuczony, zawód wykonywany, wyznanie *** wygląd zewnętrzny, rysopis, znaki szczególne rodzina, członkowie rodziny pracownicy służby cywilnej, pracownicy służb mundurowych dokumenty tożsamości</p>

⁹ *Ramowy program kursów nauki języka polskiego dla cudzoziemców*, pkt. 7.

<p>Miejsca miasto, wieś, miejscowość plan przestrzenny, zabudowania miejskie struktura budynku (korytarz, winda, schody, piętro, pokój, stanowisko) instytucje użytku publicznego</p>	<p>Miejsca miasto, wieś, miejscowość plan przestrzenny, zabudowania miejskie struktura budynku (korytarz, winda, schody, piętro, pokój, stanowisko) instytucje użytku publicznego urzędy, urząd ds. cudzoziemców, urząd skarbowy, urząd gminy, centrum pomocy rodzinie, urząd pracy, urząd stanu cywilnego sądy (**) organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, ośrodki pomocy społecznej ośrodek recepcyjny</p>
<p>Podróże i środki transportu środki komunikacji miejskiej</p>	<p>Podróże i środki transportu środki komunikacji miejskiej</p>
<p>Praca miejsca pracy nazwy zawodów rynek pracy, warunki pracy, warunki zatrudnienia (kwalifikacje**, wymagania**), rodzaje umów, prawo pracy** (warunki pracy, czas pracy, urlop*, renty***, emerytury***, zasiłki***) proces poszukiwania pracy i aplikacji</p>	<p>Praca miejsca pracy nazwy zawodów rynek pracy, warunki pracy, warunki zatrudnienia (kwalifikacje*, wymagania*), rodzaje umów, prawo pracy** (warunki pracy, czas pracy, urlop*, renty*, emerytury*, zasiłki*) przepisy BHP, proces poszukiwania pracy i aplikacji</p>
<p>Państwo i społeczeństwo * organizacja państwa* uroczystości państwowe* sytuacja polityczna i gospodarcza* organy ścigania *** podstawowe organizacje międzynarodowe *** najważniejsze polskie partie polityczne warunki życia* przestępczość*</p>	<p>Państwo i społeczeństwo * organizacja państwa* uroczystości państwowe sytuacja polityczna i gospodarcza* organy ścigania podstawowe organizacje międzynarodowe najważniejsze polskie partie polityczne warunki życia przestępczość* cudzoziemcy – prawa i obowiązki pomoc społeczna</p>
<p>Mieszkanie wynajmowanie</p>	<p>Mieszkanie rodzaje własności** wynajmowanie umowa</p>
<p>Oznaczenia: brak gwiazdki – poz. A2, * – poz. B1, ** – poz. B2, *** – poz. C2</p>	

2.5. TEKSTY UŻYTKOWE

W programie MEN, w katalogu tekstów, które cudzoziemiec powinien rozumieć lub redagować, uwzględniono komunikaty w miejscach publicznych, ogłoszenia, rozkłady jazdy, formularze i pisma urzędowe, w tym podanie, zawiadomienie, a także życiorys, list motywacyjny, skargę, reklamację, protest, odwołanie od decyzji¹⁰.

Tabela 4. Wykaz form pisemnych oraz tekstów w programie MEN

Pisanie	Poziom	Rozumienie tekstów	Poziom
formularz danych osobowych	A1	ogłoszenia, rozkłady jazdy, instrukcje	A2
proste pisma oficjalne urzędowe, podanie i życiorys	A2	oficjalne pisma urzędowe	A2
zawiadomienie i list motywacyjny	B1	korespondencja prywatna opisująca wydarzenia i uczucia*	B1
ogłoszenie, skarga, reklamacja, protest, odwołanie od decyzji	B2	artykuły, reportaże, proza literacka*	B2

Źródło: Program MEN (2011)

Spośród krótkich pism urzędowych wymienia się zawiadomienie, nie wskazuje się wniosku, podania, decyzji, upoważnienia, wyciągów z regulaminów, broszur informacyjnych, z którymi cudzoziemcy mają częsty kontakt. Propozycja przedstawiona w *Programach* (2011) jest pełniejsza, choć również wydaje się warta uzupełnienia.

Tabela 5. Katalog tekstów użytkowych

	Wykaz tekstów użytkowych w <i>Programach nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1–C2.</i>	Program nauczania języka polskiego dla imigrantów (autorska propozycja modyfikacji)
Pisanie	list motywacyjny odwołanie od decyzji podanie podstawowa forma podania podstawowa forma życiorysu podstawowe formy listu oficjalnego reklamacja skarga życiorys	list motywacyjny odwołanie od decyzji oświadczenie podanie podstawowa forma podania podstawowa forma życiorysu podstawowe formy listu oficjalnego reklamacja skarga upoważnienie zaświadczenie życiorys

¹⁰ Tamże, pkt. 5.

	Wykaz tekstów użytkowych w Programach nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1-C2.	Program nauczania języka polskiego dla imigrantów (autorska propozycja modyfikacji)
Rozumienie	formularze urzędowe komunikaty w miejscach publicznych nakazy, zakazy, ostrzeżenia pisma urzędowe umowa najmu umowa o pracę zawiadomienia list motywacyjny odwołanie od decyzji podanie podstawowa forma podania podstawowa forma życiorysu podstawowe formy listu oficjalnego reklamacja skarga umowa najmu życiorys	broszury informacyjne formularze urzędowe komunikaty w miejscach publicznych nakazy, zakazy, ostrzeżenia pisma urzędowe portale dla cudzoziemców, forum regulaminy teksty ustaw (fakultatywnie) umowa najmu umowa o pracę wyciągi z regulaminów zawiadomienia list motywacyjny odwołanie od decyzji oświadczenie podanie podstawowa forma podania podstawowa forma życiorysu podstawowe formy listu oficjalnego reklamacja skarga umowa najmu upoważnienie zaświadczenie życiorys

Źródło: opracowanie własne

Obecność poszczególnych tekstów użytkowych stosownie do poziomów zaawansowania językowego zależy od potrzeb językowych użytkowników, jednak postuluje się wprowadzanie już od poziomu A2 w miarę możliwości szerokiego wachlarza tekstów, ze wskazaniem na umiejętność rozpoznania funkcji tekstów, rozumienia globalnego, w tym intencji tekstu, głównych informacji, a także zgodnego z postulatami spiralnego układu treści, powracania do tekstów o bardziej rozbudowanej strukturze, trudniejszej leksyce i dłuższej formie na wyższych poziomach.

Tabela 6. Katalog tekstów użytkowych przypisanych do poziomów językowych

	A2/B1	B1/B2	C2
Pisanie	podstawowe formy listu oficjalnego podstawowa forma podania podstawowa forma życiorysu upoważnienie oświadczenie zaświadczenie	skarga reklamacja odwołanie od decyzji życiorys podanie list motywacyjny	pisma urzędowe
Rozumienie	komunikaty w miejscach publicznych nakazy, zakazy, ostrzeżenia formularze urzędowe zawiadomienia brozury informacyjne wyciągi z regulaminów portale dla cudzoziemców, forum podstawowa forma umowy o pracę podstawowa forma umowy najmu	formularze urzędowe zawiadomienia nakazy, zakazy, ostrzeżenia regulaminy instrukcje	pisma urzędowe teksty ustaw regulaminy

Źródło: opracowanie własne

2.6. INWENTARZ LEKSYKALNY

Opracowanie listy zadań językowych, katalogu tematycznego oraz katalogu tekstów użytkowych, analiza materiałów autentycznych, korespondencji skierowanej do imigrantów, komunikatów w miejscach publicznych, publikacji o charakterze informatorów, stron internetowych urzędów oraz organizacji pozarządowych, przy uwzględnieniu ról komunikacyjnych, w których występują cudzoziemcy zarówno w sferze publicznej (w tym zawodowej), jak i prywatnej, pozwoliło wyłonić listę terminów z zakresu języka prawa i administracji, a także słownictwa typowego dla stylu urzędowo-kancelaryjnego, wspierających skuteczną, sprawną i stosowną komunikację językową cudzoziemca-imigranta w życiu codziennym związanym z załatwianiem spraw urzędowych.

2.6.1. Język prawa i administracji, terminologia prawnicza

<p>Terminy prawne o charakterze uniwersalnym dokumenty prawne:</p> <p>artykuł</p> <p>paragraf</p> <p>przepis</p> <p>regulamin</p> <p>umowa</p> <p>ustawa</p> <p><i>Osoby i podmioty działań prawnych</i></p> <p>adwokat</p> <p>podejrzany</p> <p>przedstawiciel, pełnomocnik</p> <p>skazany</p> <p>strona w sprawie</p> <p>organy władzy i administracji publicznej</p> <p>centrum pomocy rodzinie</p> <p>komisarz narodów zjednoczonych</p> <p>notariusz</p> <p>sąd</p> <p>starosta</p> <p>urząd ds. cudzoziemców</p> <p>urząd gminy</p> <p>urząd skarbowy</p> <p>wojewoda</p>	<p><i>Czynności prawne, akty prawne, zdarzenia</i></p> <p>decyzja</p> <p>decyzja o nadaniu statusu uchodźcy</p> <p>decyzja o odmowie nadania statusu uchodźcy</p> <p>decyzja o odmowie nadania statusu uchodźcy i udzieleniu ochrony uzupełniającej</p> <p>deportacja</p> <p>kara, mandat</p> <p>nakazy, zakazy, obowiązki</p> <p>odmowa</p> <p>odroczenie</p> <p>odwołanie od decyzji</p> <p>oświadczenie</p> <p>postanowienie</p> <p>postępowanie</p> <p>procedura</p> <p>przedawnienie sprawy</p> <p>przekroczenie terminu</p> <p>przesłuchanie</p> <p>termin rozpatrzenia sprawy</p> <p>umorzenie postępowania</p> <p>wnioskowanie</p> <p>wyrok</p> <p>wywiad</p> <p>zameldowanie</p> <p>zeznanie</p> <p>zezwolenie</p>
<p>Legalizacja pobytu</p> <p>azyl</p> <p>ochrona międzynarodowa</p> <p>ochrona uzupełniająca</p> <p>pobyt tolerowany</p> <p>status uchodźcy</p> <p>zgoda na osiedlenie się</p>	<p>karta pobytu</p> <p>tymczasowe zaświadczenie tożsamości cudzoziemca (TZTC)</p> <p>genewski dokument podróży</p> <p>protokół przesłuchania</p> <p>ośrodek recepcyjny</p> <p>uznanie rodzicielstwa</p>

Prawo pomocy socjalnej	Prawo cywilne, prawo pracy
świadczenia pieniężne świadczenia rodzinne dodatek z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego dodatek z tytułu urodzenia dziecka zasiłek dla kobiet w ciąży i wychowujących dziecko zasiłek dla rodzin wielodzietnych ekwiwalent przyznanie dofinansowania refundowany zasiłek renta składka na ubezpieczenie zdrowotne specjalistyczne poradnictwo socjalne kwota dochody źródła dochodów	najemca najmujący rozwiązanie umowy ubezpieczenie umowa kupna umowa najmu umowa o dzieło umowa o pracę umowa sprzedaży umowa zlecenie właściciel wypowiedzenie umowy

Źródło: opracowanie własne

2.6.2. Styl urzędowo-kancelaryjny

być zobowiązanym dobrowolnie dołączyć, załączyć doręczyć, np. decyzję dostęp do edukacji dysponować grozi grzywną kserokopia, kopia naruszenie prawa naruszyć prawo obowiązuje zasada odpis odrzucić wniosek osoba pełnoletnia pobrać opłatę posiadać, np. status uchodźcy postęp w sprawie* powyższy	stracić świadczenia termin ulega skróceniu/ wydłużeniu ubiegać się o ochronę międzynarodową udzielić ochrony udzielić odpowiedzi udzielić pełnomocnictwa uiścić opłatę uregulować mandat uznanie uzyskać informacje w celu w uzasadnionych przypadkach w zakresie wartościowe przedmioty wezwać wnieść skargę wskazane jest wskazany
--	---

przebywać na terytorium przedłożyć dokumenty przedstawić dowody przekroczenie przeprowadzić kontrolę przestępstwo przestrzegać prawo przyjąć wniosek przysługuje przysługuje niżka przyspieszenie procedury refundacja regulują przepisy rozpatrzyć wniosek rzeczy osobiste stawić się stosować się do przepisów	wszcząć postępowanie wydać decyzję wylegitymować wystawić zaświadczenie zakwalifikować zaleca się załącznik zaniechać zastosować się do decyzji zataić informacje zgłosić się złożyć wniosek złożyć wyjaśnienia zrezygnować zwlekać * zwrot poniesionych kosztów
--	---

Źródło: opracowanie własne

3. PODSUMOWANIE

W artykule przedstawiono proces tworzenia inwentarzy leksykalnych w oparciu o refleksyjne podejście do programów nauczania, jak też rezultat tego procesu. Konsekwentne stosowanie zasady realizacji potrzeb komunikacyjnych i realizacji zadań językowych „z życia wziętych” wprowadza słownictwo specjalistyczne do inwentarzy od poziomu A2, zarówno w strefę życia publicznego, jak również prywatnego. Cudzoziemiec-imigrant czy cudzoziemiec-uchodźca ma czynny i bierny kontakt ze słownictwem specjalistycznym w rozmowach z pracownikami służby cywilnej, personelem placówek edukacyjnych, ale także z Polakami, z którymi utrzymuje kontakt o charakterze nieoficjalnym, prywatnym. Wprowadzenie nazw podstawowych dokumentów prawnych, podstawowych instytucji i procedur, z którymi mają do czynienia imigranci w toku zajęć jest zadaniem możliwym do wykonania. Kręgi tematyczne i leksykalne można stopniowo rozszerzać. Gdy zajdzie taka potrzeba, być może warto kosztem zajęć o podróżowaniu, rezerwacji hotelu, zainteresowaniach, realizować program związany z załatwianiem spraw urzędowych, szczególnie tych mających charakter zdarzeń cyklicznych. Przedstawione tutaj postulaty powinny znaleźć odzwierciedlenie również w podręcznikach do nauczania języka polskiego jako obcego i standardach egzaminów skierowanych do cudzoziemców.

BIBLIOGRAFIA

- Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*, 2001, Rada Europy, Strasburg.
- Gajda S., 1982, *Podstawy badań stylistycznych nad językiem naukowym*, Wrocław.
- Gajda S., 1990a, *Wprowadzenie do teorii terminu*, Opole.
- Gajda S., 1990b, *Współczesna polszczyzna naukowa. Język czy żargon*, Opole.
- Grucza F., 1985, *Pierwsze dziesięciolecie Instytutu Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego*, w: F. Grucza (red.), *Lingwistyka, glottodydaktyka, translatoryka*, Warszawa, s. 9–17.
- Grucza F., 1991a, *Terminologia – jej przedmiot, status i znaczenie*, w: F. Grucza (red.), *Teoretyczne podstawy terminologii*, Wrocław, s. 11–43.
- Grucza S., 2013, *Lingwistyka języków specjalistycznych*, Warszawa.
- Janowska I., 2011, *Podjęcie zadaniowe do nauczania i uczenia się języków obcych. Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1-C2*, 2011, W. Miodunka (red.), Kraków.
- Ramowy program kursów nauki języka polskiego dla cudzoziemców*, Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 lutego 2011 r. dot. nauczania JPJO cudzoziemców (Dz.U. 61, poz. 306).
- Lukszyn J., 1991, *Lingwistyczne problemy badań terminologicznych*, w: F. Grucza (red.), *Teoretyczne podstawy terminologii*, Wrocław, s. 79–96.
- Mazur M., 1961, *Terminologia techniczna*, Warszawa.
- Szymczak M., 1978, *Rola i miejsce terminologii w języku ogólnonarodowym*, w: „Zagadnienia Naukoznawstwa” 4, s. 513–521.
- Sajkowska U., 2013, *Nauczanie i certyfikacja specjalistycznych odmian języka polskiego jako obcego w kontekście rozwiązań europejskich i doświadczeń Fundacji Nauki Języków Obcych „Linguae Mundi”*, w: J. Mazur, K. Sobstyl, A. Małycka (red.), *Glottodydaktyka polonistyczna w obliczu dynamiki zmian językowo-kulturowych i potrzeb społecznych*, Lublin.
- Wilkoń A., 1987, *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*, Katowice.
- Wiśniewska A., Kokot A., Jasnos M., Busiło S., (red.) M. Jasnos, *Chcę pracować w Polsce*, 2014, Warszawa.
- Wróblewski B., 1948, *Język prawny i prawniczy*, Kraków.
- Wüster E., 1979, *Einführung in die Allgemeine Terminologielehre und terminologische Lexikografie*, Wien–New York.
- Zieliński M., 2004, *Język prawny, język administracyjny, język urzędowy*, w: *Język – prawo – społeczeństwo*, E. Malinowska (red.), Opole.

Samanta Busiło

ADMINISTRATIVE AND LAW LANGUAGE CHALLENGES FOR IMMIGRANTS

Keywords: Polish for foreigners, migrant language education, language education of adult migrants

Summary. The article presents the creation of lexical inventories based on a reflective approach to teaching programs. Consistent application of the principle of meeting the communicative needs and “real-life” language tasks results in the introduction of specialized vocabulary in the field of law and public administration to the inventories at the A2 level, both in the area of public, as well as private life. An immigrant or a refugee has active and passive contact with specialized vocabulary in discussions/conversations with civil servants, staff of educational institutions, but also those Poles with whom s/he maintains unofficial or private contact.